

Задоя К. П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

УДК 341.44+341.45

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ ПІД ЗАГРОЗОЮ

Уряд України відповідно до статті 12 (3) Римського Статуту зробив дві заяви про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо злочинів на українській території. 25 квітня 2014 року прокурор Міжнародного кримінального суду розпочав попередню оцінку ситуації в Україні. На стадії попередньої оцінки немає жодних обставин, які б перешкождали співробітництву України та МКС. У той же час Кримінальний процесуальний кодекс містить деякі прогалини, які б могли перешкождати співробітництву на стадії розслідування та кримінального переслідування. Зокрема, національне законодавство дозволяє співпрацю між Україною та міжнародними кримінальними судами (трибуналами) лише за наявності певного міжнародного договору, який регулює таке співробітництво.

Отже, співробітництво між Україною та Міжнародним кримінальним судом потребує зміцнення на національному рівні. Уряд України підготував проект закону, який містить усі необхідні зміни до Кримінального процесуального кодексу України, але, на жаль, він був заблокований Комітетом Верховної Ради з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

Мета цієї статті – проаналізувати критику згаданого вище законопроекту.

Комітет особливо наполягає на неконституційності законопроекту, апелюючи до висновку Конституційного Суду України про відповідність Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут), в якому КСУ визнав принцип комплементарності, передбачений у Римському Статуті, таким, що суперечить Конституції України. Однак позиція Комітету є непереконливою з кількох причин. По-перше, вона ігнорує останні конституційні зміни, які дозволяють ратифікувати Римський статут. По-друге, є підстави вважати, що Конституційний Суд України вже переглянув свою думку про неконституційність принципу комплементарності.

Ключові слова: принцип комплементарності, Міжнародний кримінальний суд, підстави міжнародного співробітництва, конституційність, міжнародний договір.

В одному з попередніх номерів «Вісника кримінального судочинства»¹ автор звертав

увагу на важливість прийняття Верховною Радою України (далі – ВРУ) проекту Закону України «Про внесення змін

¹ К. Задоя, 'Зміцнення співробітництва між Україною та Міжнародним кримінальним судом: національний вимір' (2017) 4 *Вісник кримінального судочинства* 27.

до деяких законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом», реєстр. № 7179 (далі – законопроект № 7179)¹, який покликаний створити належне правове підґрунтя для міжнародного співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом (далі – МКС, Суд). Перешкодою для цього є системна вада національного законодавства України, яка полягає у відсутності правової регламентації співробітництва з міжнародними судовими установами (не лише з МКС) за відсутності міжнародного договору.

На жаль, перспективи прийняття законопроекту № 7179 на сьогодні виглядають досить песимістичними. По-перше, проти прийняття законопроекту висловилося Головне науково-експертне управління ВРУ (далі – ГНЕУ)². По-друге, і, найголовніше, Комітет ВРУ з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності (далі – Комітет) на своєму засіданні 14 березня 2018 року ухвалив рішення повернути текст законопроекту на доопрацювання суб'єкту права законодавчої ініціативи³.

Метою статті є аналіз критики, висловленої на адресу законопроекту № 7179 з боку ГНЕУ та Комітету.

Правовий аналіз висновку ГНЕУ. У своєму висновку ГНЕУ висловило чотири зауваження щодо законопроекту № 7179, які полягають у такому:

1) прийняття законопроекту несумісне з Конституцією України;

2) не можна підтримати пропонувані ч.ч. 6 та 7 статті 544 Кримінального процесуального кодексу України⁴ (далі – КПК), які визначають засади співробітництва України з міжнародними судовими установами за відсутності міжнародного договору;

3) положення законопроекту виходять за межі заяв України про визнання юрисдикції МКС⁵;

4) пропонувані в законопроекті № 7179 новели мають тимчасовий характер, а тому повинні мати форму окремого закону, а не змін до КПК.

Звісно, найбільш серйозним із цих зауважень виглядає докір у несумісності законопроекту № 7179 з Основним Законом. Утім, при уважному вивченні аргументів ГНЕУ впадає в око їх необґрун-

¹ Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» № 7179 від 05.10.2017 (Верховна Рада України) <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62671&pf35401=435624>> дата звернення 16.04.2018.

² Головне науково-експертне управління Верховної Ради України, Висновок щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62671&pf35401=444827>> дата звернення 16.04.2018.

³ Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, Висновок щодо Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62671&pf35401=450000>> дата звернення 16.04.2018.

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> дата звернення 16.04.2018.

⁵ Див. Embassy of Ukraine to the Kingdom of the Netherlands. Declaration pursuant to article 12(3) of the Rome Statute дата звернення 03.06.2018, <<https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>> дата звернення 03.06.2018, Minister for Foreign Affairs of Ukraine. Declaration pursuant to article 12(3) of the Rome Statute (8 September 2015) <https://www.icc-cpi.int/ccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf> дата звернення 03.06.2018. Перша заява українського Уряду від 9 квітня 2014 року охоплює події на території України, що мали місце в період між 21 листопада 2013 року та 22 лютого 2014 року (зокрема, мова йде про злочини, вчинені проти учасників руху «Євромайдан»), а друга від 8 вересня 2015 року – події, що мали чи матимуть місце на території України в період з 20 лютого 2014 року. Хоча друга заява не містить кінцевої дати, яка б обмежувала юрисдикцію МКС, очевидно в перспективі нею стане момент ратифікації Україною РС, адже з цього моменту юрисдикційні повноваження МКС щодо злочинів, вчинених на території України, випливатимуть безпосередньо з РС. Варто зауважити, що поданням кожної із цих двох заяв передувало ухвалення заяв Верховної Ради України, відповідно, від 25 лютого 2014 року та від 4 лютого 2015 року. Втім, МКС розглядає як такі, що активують його юрисдикцію стосовно подій, які мали місце на території України, саме заяви, зроблені українським Урядом, а не заяви Верховної Ради України.

тованість та внутрішня суперечливість. Лінія аргументації ГНЕУ відкривається твердженням про те, що «законодавчому врегулюванню... міжнародного співробітництва [з МКС] має передувати ратифікація Україною Римського статуту [Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року (далі – РС, Статут)]¹, як того вимагає частина друга статті 125 вказаного Статуту». На жаль, це висловлення ґрунтується на завідомо помилковому тлумаченні статті 125(2) РС, в якій зазначено лише те, що Статут підлягає подальшій ратифікації, прийняттю або затвердженню державами, які його підписали. Таким чином, у цьому положенні йдеться винятково про те, які юридично значущі дії мають вчинити держави, що висловили намір стати державами-членами РС. При цьому стаття 125(2) РС жодним чином не пов'язує можливість міжнародного співробітництва з МКС з ратифікацією, прийняттям або затвердженням Статуту. Більше того, протилежне відверто суперечило б статті 12(3) РС, відповідно до якої держава, що визнала юрисдикцію МКС, повинна співпрацювати з Судом без затримок та винятків на підставі Частини 9 Статуту. У цьому контексті дуже дивним виглядає те, що вже в наступних рядках висновку ГНЕУ міститься посилання на згадане вище положення статті 12(3) РС та публікацію М. М. Гнатівського, в якій предметно розтлумачені правові наслідки визнання Україною юрисдикції МКС. Зокрема, в ній зазначається про

те, що на Україну «у повну міру поширюються зобов'язання щодо співпраці держав-учасниць із Судом, передбачені Римським статутом»². Подібний дисонанс у висновку ГНЕУ важко назвати інакше, ніж як внутрішньою непослідовністю. У підсумку слід констатувати, що з погляду РС питання про ратифікацію (прийняття, затвердження) Статуту та про співробітництво держав з МКС перебувають у різних площинах. З цього випливає, що з огляду на міжнародне право обов'язок держави співпрацювати з Судом безсумнівно може мати місце й тоді, коли вона не ратифікувала (прийняла, затвердила) РС.

Наступна частина висновку ГНЕУ стосується вже національно-правового аспекту проблеми, що виражається в посиланні на п. 1 резолютивної частини висновку Конституційного Суду України (далі – КСУ) у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11 липня 2001 року № 3-в/2001³, в якому стверджується про невідповідність РС «Конституції України в частині, що стосується положень абзацу десятого преамбули та статті 1 Статуту, за якими «Міжнародний кримінальний суд ... доповнює національні органи кримінальної юстиції». Оминаючи аргументовану критику цієї резонансної правової позиції КСУ⁴, необхідно звернути ува-

¹ Rome Statute of the International Criminal Court (adopted 17 July 1998, entered into force 01 July 2002) 2187 UNTS90.

² М Гнатівський, 'Україна та Міжнародний кримінальний суд: конституційний аспект' <http://democracy-reporting.org/files/briefing_paper_ukraine_and_the_international_criminal_court_a_constitutional_matter_ukr.pdf дата звернення 16.04.2018.

³ Constitutional Court of Ukraine, Opinion of the Constitutional Court on the conformity of the Rome Statute with the Constitution of Ukraine, Case N1–35/2001 [2001] <<https://www.legal-tools.org/doc/ca36ba/pdf/>> accessed 16.04.2018.

⁴ Див., наприклад, Гнатівський (п 8), М Пашковський, 'Висновок за запитом Міністерства юстиції України щодо бачення відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду' <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1849/2014_%D0%9F%D0%B0%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%9C.%D0%86_%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA_.pdf?sequence=1&isAllowed=y> дата звернення 16.04.2018. Критики висновку КСУ в справі про Римський статут загалом наголошують на тому, що орган конституційної юрисдикції невірно витлумачив суть принципу комплементарності, на засадах якого функціонує МКС. Мова йде не про інстанційну комплементарність, яка справді суперечила б статті 124 Основного Закону, а про комплементарність юрисдикційну (функціональну).

гу на те, яким чином у висновку ГНЕУ інтерпретується її правове значення. Зокрема, стверджується, що в Україні «діє заборона на ратифікацію Римського статуту», доки не набере чинності ч. 6 ст. 124¹ Конституції України², яка передбачає, що «Україна може визнати юрисдикцію [МКС] на умовах, визначених [РС]». На наш погляд, подібні міркування частково виглядають не виправданим спрощенням непростих правових проблем, а частково – намаганням видасти бажане за дійсне.

Найперше, слід звернути увагу, що КСУ визнав РС таким, що не відповідає Конституції України, не *in abstracto*, а через те, що положення Статуту, які закріплювали засадничий для МКС принцип комплементарності, *in concreto* суперечили ч. 1 ст. 124 Основного Закону, яка передбачала раніше та передбачає тепер, що правосуддя в Україні здійснюють винятково суди, та частині третій тієї ж статті, яка на момент ухвалення висновку КСУ передбачала, що «[с]удочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції». Таким чином, якщо розглядати висновок КСУ в справі про Римський статут як аксіому, на якій слід ґрунтувати подальший правовий аналіз відносин між Україною та МКС, існує лише два варіанти розвитку подій, при яких ратифікація РС стає можливою внаслідок діяльності інших (ніж КСУ) суб'єктів права:

1) *міжнародно-правовий варіант* – перегляд державами-членами РС сутності принципу комплементарності у такий спосіб, який би узгоджувався з правовою позицією КСУ;

2) *національно-правовий варіант* – внесення ВРУ таких змін до Конституції

України, які б визнавали МКС частиною судової системи України.

Утім, з настанням 30 червня 2019 року, очевидно, не буде реалізовано жоден із цих варіантів. МКС продовжуватиме відправляти правосуддя на засадах принципу комплементарності в його незмінному вигляді, а ч. 6 ст. 124 Конституції України, як й інші конституційні новели, які привніс з собою Закон України № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року (далі – ЗУ № 1401-VIII), не передбачає «інтеграції» МКС у судову систему України³.

Насправді, прийнявши ч. 6 ст. 124 Конституції України та відтермінувавши набрання нею чинності, ВРУ створила ще один «бар'єр» на шляху до ратифікації РС, який не є «чутливим» до особливостей юрисдикційного механізму МКС, що свого часу викликали занепокоєння в суддів КСУ. Мотиви такого кроку, напевно, варто шукати в тому, що відповідно до статті 8 Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії й їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 року⁴ Україна взяла на себе зобов'язання ратифікувати та імплементувати РС. Таким чином, доповнення статті 124 Основного Закону спеціальним положенням про ратифікацію РС засвідчує відданість України зобов'язанням за Угодою про асоціацію, а відтермінування набрання цим положенням чинності слід, очевидно, розглядати як *sui generis* «паузу» у виконанні зазначених зобов'язань з причин, що видалися українській владі вагомими.

У підсумку слід констатувати, що висловлена КСУ правова позиція в справі

¹ Положення набере чинності 30 червня 2019 року.

² Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>> дата звернення 16.04.2018.

³ Останнє насправді виглядало б відверто дивно, адже в такому випадку МКС мав би керуватись Конституцією та законодавством України, на суддів МКС поширювались трудові та соціальні гарантії, якими користуються українські судді, тощо.

⁴ Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part (adopted 27 June 2014, entered into force 01 September 2017) <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_2014.161.01.0003.01.ENG> дата звернення 16.04.2018.

про Римський статут та ч. 6 ст. 124 Конституції України перебувають у різних правових площинах. У свою чергу, це породжує закономірне запитання про те, чи не буде в такому випадку висновок КСУ в справі про Римський статут і надалі блокувати можливість ратифікації Статуту після 30 червня 2019 року? На наш погляд, відповідь на це запитання повинна бути негативною, оскільки правова позиція КСУ про невідповідність РС Конституції України *de facto* була ревізована ним же самим під час розгляду справи про відповідність Основному Закону проекту ЗУ № 1401-VIII. Попри те, що у висновку КСУ в справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності доопрацьованого законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 30 січня 2016 року № 2-в/2016 немає жодної спеціальної згадки про ч. 6 ст. 124 Конституції України, «мовчання» КСУ з цього приводу означає надзвичайно багато. Якщо виходити з того, що (1) здійснення МКС юрисдикції за принципом комплементарності суперечить положенню Основного Закону, яке передбачає, що правосуддя в Україні здійснюють лише суди, а (2) ч. 6 ст. 124 Конституції України, даючи законодавцю *carte blanche* на визнання юрисдикції МКС, в той же час не передбачає «інтеграції» Суду у систему судів України, можна говорити про створення загрози відправлення правосуддя на території України установою, яка не визнається судом у розумінні статті 124 Основного Закону. У свою чергу, такий *status quo* мав би привести КСУ до висновку, що діяльність такої установи неминуче призводитиме до обмеження права та свободи людини та громадянина в розумінні ч. 1 ст. 157 Конституції України. У підсумку орган конституційної юрисдикції, очевидно, мав би визнати пропонуване положення ч. 6 ст. 124 Конституції України таким, що суперечить її статті 157. Однак подібного

висновку КСУ насправді не зробив, що видається можливим лише за однієї умови – він приховано переглянув свої погляди на те, що принцип комплементарності, на засадах якого функціонує МКС, несумісний з Основним Законом. Відповідно, правова позиція, висловлена КСУ у висновку в справі про Римський статут, більше не повинна братись до уваги для цілей правового аналізу відносин між Україною та МКС. Таким чином, у сухому залишку єдиним правовим «бар'єром» у зазначених відносинах *prima facie* виглядає лише відтермінування набрання чинності ч. 6 ст. 124 Конституції України¹, що істотно не узгоджується з логікою міркувань ГНЕУ.

Продовжуючи розвивати тезу про неконституційність законопроекту № 7179, ГНЕУ наголосило на тому, що «імплементация до КПК окремих положень Римського статуту, який не ратифікований Україною в силу визнання його неконституційним, є передчасним кроком, оскільки на сьогодні вона не узгоджується з положенням статті 9 Конституції України про те, що чинні міжнародні договори стають частиною національного законодавства України лише після надання згоди Верховною Радою України на їх обов'язковість (частина перша), а також про те, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України (у цьому випадку – з 30 червня 2019 року) (частина друга)». Помилковість цього судження криється у його засновку, оскільки законопроект № 7179 не є проектом закону про імплементацию міжнародного договору. Його метою є імплементация міжнародно-правових зобов'язань, зміст яких хоча й може бути виражений за допомогою відповідних положень РС, однак підставою їх виникнення є не сам Статут, а односторонні зобов'язання України співпрацювати з МКС, які випливають із заяв про визнання юрисдикції Суду.

¹ Утім, насправді цей «бар'єр» є суто уявним, про що буде зазначено нижче.

У контексті заданого висновком ГНЕУ конституційно-правового нарративу необхідно звернути увагу на ще один аспект. У п. 2.2. мотивувальної частини висновку в справі про Римський статут КСУ вказав, що «відповідно до статті 18 Конституції України зовнішньополітична діяльність України ґрунтується на загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права», одним із яких є «принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань, [що] виник у формі міжнародно-правового звичаю « *Pacta sunt servanda*». Таким чином, заперечуючи проти прийняття законопроекту № 7179, ГНЕУ тим самим штовхає законодавця до *законодавчої бездіяльності (legislative omission)*¹, яка становитиме собою порушення статті 18 Основного Закону.

Ці конституційні положення в контексті відносин між Україною та КСУ має значення з погляду ще одного аспекту, а саме – воно дозволяє спростувати можливі припущення про те, що відтермінування набрання чинності ч. 6 ст. 124 Конституції України перешкоджає співробітництву між Україною та МКС на підставі заяв про визнання юрисдикції Суду від 9 квітня 2014 року та 8 вересня 2015 року. Узгоджене тлумачення статті 18 та ч. 6 ст. 124 Основного Закону передбачає, що останнє з цих положень не поширюється на акти визнання Україною юрисдикції МКС, які були вчинені до прийняття Верховною Радою України 2 червня 2016 року ч. 6 ст. 124 Конституції України, та, відповідно, й на зобов'язання України, що випливають з цих актів, адже лише за такого тлумачення зазначених конституційних положень буде в повному обсязі забезпечено додержання Україною принципу сумлінного виконання міжнародних зобов'язань у контексті її відносин з Судом.

Зауваження ГНЕУ щодо пропонування у законопроекті № 7179 ч. 6 та 7 ст. 544 КПК ґрунтується на вкрай

неправильній інтерпретації мети цих положень. Зокрема, у висновку ГНЕУ стверджується, що зазначені положення буцімто зобов'язуватимуть «МКС (під час здійснення співробітництва із Україною) у своїй діяльності керуватися кримінальним процесуальним законодавством України». Важко зрозуміти, що могло стати причиною подібних суджень, оскільки текстуально запропоновані ч. ч. 6 та 7 ст. 544 КПК не містять формулювань, які б давали підстави інтерпретувати їх як покладення певних обов'язків на міжнародні судові установи. Більше того, зазначені положення, очевидно, взагалі не стосуються питання міжнародного співробітництва з МКС, оскільки останнє в законопроекті № 7179 пропонується урегулювати за допомогою окремого розділу КПК. Що ж стосується змін до статті 544 КПК, то їх метою є усунення прогалин у кримінальному процесуальному законодавстві, які перешкоджають співробітництву України з іншими міжнародними судовими установами за відсутності міжнародного договору з ними. Наприклад, свого часу Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії (далі – МКТЮ) був утворений на підставі резолюції Ради Безпеки ООН 827 (1993) від 25 травня 1993 року² (а не на підставі договору, як МКС), яка з-поміж іншого вимагала від держав-членів ООН «у повну міру співпрацювати» з МКТЮ відповідно до цієї резолюції та Статуту МКТЮ, а також «вжити в рамках свого внутрішнього права будь-яких заходів, необхідних для здійснення цієї резолюції та статуту, включаючи зобов'язання держав виконувати прохання про надання допомоги або накази судової палати». Отже, міжнародно-правові зобов'язання України співпрацювати з МКТЮ впливали безпосередньо із зазначеної резолюції Ради Безпеки ООН.

¹ Див., детальніше про цей концепт, наприклад у Conference of European Constitutional Courts. General Report of the XIVth Congress <<http://www.venice.coe.int/files/Bulletin/SpecBull-legislative-omission-e.pdf>> дата звернення 16.04.2018.

² UNSC Res 827 (25 May 1993) UN Doc S/RES/827 (1993).

Зауваження ГНЕУ про те, що «положення законопроекту фактично виходять за межі заяв України про визнання юрисдикції МКС, зроблених 25 лютого 2014 р. та 8 вересня 2015 р., оскільки вони встановлюють певні правила загального характеру, які мають застосовуватися завжди, а не лише для розслідування конкретних ситуацій, про які йдеться у згаданих заявах» не враховує того, що в другій заяві Україна визнає юрисдикцію МКС «з метою встановлення, переслідування та засудження виконавців та співучасників діянь, учинених на території України після 20 лютого 2014 року». Таким чином, у контексті цієї заяви ситуація, стосовно якої українська влада визнає юрисдикцію МКС, географічно охоплює всю територію України. У світлі цього було б дивно, якби положення законопроекту № 7179 містили не загальні, а в певному сенсі партикулярні правила.

Що ж стосується останнього зауваження ГНЕУ, в якому наголошується на тому, що міжнародне співробітництво України з МКС слід урегулювати не шляхом внесення змін до КПК, а шляхом «прийняття окремого закону, який діятиме тимчасово до ратифікації Україною Римського статуту», то воно перебуває в очевидній суперечності з першим (і, очевидно, ключовим) зауваженням, в якому аргументи ставилася під сумнів конституційність міжнародного співробітництва України з МКС в силу того, що раніше КСУ визнав РС таким, що не відповідає Основному Закону.

Правовий аналіз позиції Комітету. У висновку Комітету ВРУ з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності законопроекту № 7179 знайшли відображення такі критичні зауваження, висловлені на адресу проекту:

1) відмічено позицію членів Комітету про те, що положення проекту «по-

требують комплексного доопрацювання шляхом приведення їх у відповідність до Конституції України»;

2) наведено позицію Генеральної прокуратури України, згідно з якою «законопроект потребує суттєвого доопрацювання, зокрема приведення у відповідність термінології, криміналізації окремих складів злочинів, внесення до Верховної Ради України «ратифікаційного пакету» у зв'язку з ратифікацією Римського статуту»;

3) наголошено на зауваженнях ГНЕУ про суперечність проекту статті 9 Конституції України та про те, що передбачені ним положення повинні мати форму не змін до КПК, а окремого закону.

Загалом жоден із цих закидів не виглядає переконливою підставою для того рішення, яке в підсумку ухвалив Комітет. Про необґрунтованість зауважень ГНЕУ (зокрема й тих, на які послався Комітет) було зазначено вище. Зі стенограми засідання Комітету¹ випливає, що члени Комітету не висловлювали нових (у порівнянні з висновком ГНЕУ) аргументів про неконституційність законопроекту № 7179, отже на цей аспект висновку Комітету поширюються всі наведені раніше заперечення проти аргументації ГНЕУ. Проблематично оцінювати зауваження Генеральної прокуратури України, оскільки у висновку Комітету вони викладені лаконічно. Втім, вони так само не виглядають непереборними: 1) вади термінології цілком могли б бути усунуті під час розгляду законопроекту № 7179 у другому читанні; 2) невідповідність положень кримінального законодавства України нормам міжнародного права в питанні відповідальності за так звані *основні злочини (core crimes)*, на які поширюється юрисдикція МКС², справді має місце, але це не пояснює, чому необхідно утримуватися від прийняття законопроекту, який би забезпе-

¹ Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, Стенограма засідання від 14 березня 2018 року <<http://komzakopr.rada.gov.ua/uploads/documents/32032.pdf>> дата звернення 03.06.2018.

² Геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини, агресія.

чував виконання іншого сегменту міжнародно-правових зобов'язань України; 3) те саме можна сказати й про пропозицію дочекатися «ратифікаційного пакету» – гіпотетично МКС може розпочати повноцінне розслідування щодо ситуації в Україні до ратифікації РС, відповідно виникне необхідність виконання запитів Суду про міжнародну правову допомогу, однак цьому перешкоджатимуть прогалини національного законодавства.

Зі стенограми засідання Комітету випливає, що членами Комітету висловлювалися й побоювання щодо можливого безпідставного кримінального переслідування МКС українських військовослужбовців. Утім, такі судження явно мають суто емоційний характер та необґрунтовані з юридичного погляду. Наприклад, безпідставними є твердження про те, що прийняття законопроекту № 7179:

1) впливатиме на можливість кримінального переслідування українських військовослужбовців у рамках правової системи України, оскільки законопроект стосується винятково питань міжнародного співробітництва між Україною та МКС і, відповідно, не створює, не змінює та не скасовує підстав для кримінального переслідування і відповідальності за національним законодавством;

2) створюватиме підстави для оскарження рішень українських судів до МКС. По-перше, Суд не діє як «четверта інстанція» щодо національних судових установ. По-друге, передбачений РС механізм комплементарності працює дещо інакше, ніж подібний до нього механізм субсидіарності, на засадах якого функці-

онує Європейський суд з прав людини. Зокрема, стаття 20(1) РС передбачає, що жодна особа не може постати перед МКС за діяння, за які вона була засуджена або виправдана іншим судом¹.

Ознайомлення з висновком ГНЕУ, висновком та стенограмою засідання Комітету засвідчує, що рішення про повернення законопроекту № 7179 має винятково політичний та емоційний характер. У рамках парламентського процесу не було висловлено правових аргументів, які безсумнівно свідчили б на користь того, що ця урядова ініціатива є неприйнятною, зокрема через її несумісність з Конституцією України. Поки затримка з усуненням прогалин чинного законодавства, які перешкоджають належному співробітництву України з МКС, не виглядає катастрофічною, оскільки Офіс Прокурора МКС все ще продовжує попереднє вивчення ситуації в Україні й перспектива початку повноцінного розслідування виглядає відносно далекою. Втім, значно гіршим виглядає дискурс, який склався у рамках парламентської процедури навколо законопроекту № 7179. Зокрема, він створює враження, що на парламентському рівні, з одного боку, відсутнє належне розуміння змісту та обсягу міжнародно-правових зобов'язань, які Україна (до речі, саме з ініціативи Верховної Ради України) взяла на себе, активувавши юрисдикцію МКС, а з іншого – має місце істотне недооцінювання правових та політичних наслідків, які потягне за собою неналежне виконання Україною зазначених зобов'язань.

REFERENCE LIST

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

1. Konstyutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>> data zvernennia 16.04.2018 (in Ukrainian).
2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-17. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> data zvernennia 16.04.2018 (in Ukrainian).

¹ Утім, стаття 20(3) РС передбачає певні винятки з даного правила, які зводяться до випадків, коли судовий розгляд заздалегідь мав за мету запобігти кримінальній відповідальності особи за злочини, віднесені до юрисдикції МКС, або коли процедура судового розгляду не відповідала цілі здійснення правосуддя щодо певної особи.

3. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo spivrobitnytstva z Mizhnarodnym kryminalnym sudom» № 7179 [Bill on Amendments to several Legislative Acts of Ukraine regarding cooperation with International Criminal Court № 7179] (Verkhovna Rada of Ukraine) <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62671&pf35401=435624>> data zverennia 16.04.2018 (in Ukrainian).

CASE

4. Opinion of the Constitutional Court on the conformity of the Rome Statute with the Constitution of Ukraine, Case N1–35/2001 (2001) Constitutional Court of Ukraine <<https://www.legal-tools.org/doc/ca36ba/pdf/>> accessed 16.04.2018 (in English).

INTERNATIONAL TREATIES

5. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part (adopted 27 June 2014, entered into force 01 September 2017) <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.161.01.0003.01.ENG> accessed 03.06.2018 (in English).

6. Rome Statute of the International Criminal Court (adopted 17 July 1998, entered into force 01 July 2002) 2187 UNTS90 (in English).

7. Embassy of Ukraine to the Kingdom of the Netherlands. Declaration pursuant to article 12(3) of the Rome Statute (9 April 2014) <<https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>> accessed 16.04.2018 (in English).

8. Minister for Foreign Affairs of Ukraine. Declaration pursuant to article 12(3) of the Rome Statute (8 September 2015) <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf> accessed 16.04.2018 (in English).

9. UNSC Res 827 (25 May 1993) UN Doc S/RES/827 (1993) (in English).

BIBLIOGRAPHY

ARTICLE

10. Zadoya K P, Zmitsnennia spivrobitnytstva mizh Ukrainoiu ta Mizhnarodnym kryminalnym sudom: natsionalnyi vymir [Strengthening cooperation between Ukraine and International Criminal Court: a national dimension] (2017) 4 Visnyk kryminalnoho sudochynstva 27 (in Ukrainian).

WORKING PAPERS

11. Gnatovsky M M, Ukraina ta Mizhnarodnyi kryminalnyi sud: konstytutsiiny aspekt [Ukraine and the International Criminal Court: a constitutional matter] <http://democracy-reporting.org/files/briefing_paper_ukraine_and_the_international_criminal_court_a_constitutional_matter_ukr.pdf> data zverennia 16.04.2018 (in Ukrainian).

12. Pashkovskiy M I, Vysnovok za zapytom Ministerstva yustytzii Ukrainy shchodo bachennia vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy Rymyskoho statutu Mizhnarodnoho kryminalnoho sudu [Opinion on request of the Ministry of Justice of Ukraine on the conformity of the Rome Statute of the International Criminal Court with the Constitution of Ukraine] <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1849/2014_%D0%9F%D0%B0%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%9C.%D0%86._%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA_.pdf?sequence=1&isAllowed=y> data zverennia 16.04.2018 (in Ukrainian).

OTHERS SECONDARY SOURCES

13. Conference of European Constitutional Courts. General Report of the XIVth Congress <<http://www.venice.coe.int/files/Bulletin/SpecBull-legislative-omission-e.pdf>> accessed 16.04.2018 (in English).

14. Komitet Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan zakonodavchoho zabezpechennia pravoohoronoii diialnosti. Stenohrama zasidannia vid 14 bereznia 2018 roku [Verkhovna Rada Committee on Legislative Support of Law Enforcement. Transcript of proceedings, 2018 March, 14] <<http://komzakonpr.rada.gov.ua/uploads/documents/32032.pdf>> data zverennia 16.04.2018 (in Ukrainian).

15. Komitet Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan zakonodavchoho zabezpechennia pravoohoronoii diialnosti. Vysnovok shchodo Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo spivrobitnytstva z Mizhnarodnym kryminalnym sudom» [Verkhovna Rada Committee on Legislative Support of Law Enforcement. Opinion on the Bill on Amendments to several Legislative Acts of Ukraine regarding cooperation with International Criminal Court] <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62671&pf35401=450000>> data zverennia 16.04.2018 (in Ukrainian).

16. Holovne naukovo-ekspertnoho upravlinnia Verkhovnoi Rady Ukrainy. Vysnovok shchodo proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo spivrobitnytstva z Mizhnarodnym kryminalnym sudom» [Central Scientific Experts Office of The Verkhovna Rada of Ukraine. Opinion on the Bill on Amendments to several Legislative Acts of Ukraine regarding cooperation with International Criminal Court] <<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62671&pf35401=444827>> data zverennia 16.04.2018 (in Ukrainian).

Zadoya K. Cooperation between Ukraine and International Criminal Court is in jeopardy

The Government of Ukraine lodged two declarations under article 12(3) of the Rome Statute accepting the International Criminal Court's jurisdiction over crimes committed on Ukrainian territory. On 25 April 2014, the Prosecutor of the International Criminal Court opened a preliminary examination of the situation in Ukraine. During the preliminary examination stage there are no circumstances which could avoid cooperation between Ukraine and ICC. At once Ukrainian Code of Criminal Procedure contains some gaps which could block cooperation at the stage of investigation and prosecution. In particular, national legislation allows cooperation between Ukraine and international criminal courts (tribunals) only if exist some international treaty which regulate such cooperation.

Consequently cooperation between Ukraine and International Criminal Court needs the strengthening at national level. The Government of Ukraine prepared draft bill which contains all necessary amendments to the Ukrainian Code of Criminal Procedure. Unfortunately the draft bill was blocked by Verkhovna Rada Committee on Legislative Support of Law Enforcement.

The purpose of this article is to analyze criticism of the above mentioned draft bill.

The Committee especially insists on unconstitutionality of the draft bill by appealing to the Opinion of the Constitutional court of Ukraine on the conformity of the Rome Statute of the International Criminal Court with the Constitution of Ukraine (the Rome Statute case). In this opinion Constitutional Court of Ukraine declared the principle of complementarity, as set forth in the Rome Statute, to be in conflict with the Ukrainian Constitution. However the Committee's position is unconvincing for a wide variety of reasons. Firstly, it ignores most recent constitutional amendments which allow to ratify the Rome Statute. Secondly, there is reason to believe that Constitutional Court of Ukraine has already revised its opinion about unconstitutionality of the the principle of complementarity.

Keywords: *principle of complementarity; International Criminal Court; grounds of international cooperation; constitutionality; international treaty.*

Стаття надійшла до редакції журналу 15.06.2018.